

Közösségek és állampolgári kultúra

Az agrárkollégium 2011. december 3-án megrendezi éves télapó ünnepségét. A helyszín az újonnan megépült és a hallgatói önkormányzat által üzemeltetett menza, ahol a 600 főből közel háromszáz gyűlt össze. Disznótoros vacsora és forralt bor várja az érdeklődőket. A helyszínen megjelenik az igazgatónő, valamint a Vámospércsi úti kollégium és a Kossuth I–II. Kollégium elöljárói, jelezve a szolidaritást a vendéglátó intézmény felé. Hosszú asztalok, hevesen faló fiatalok, míg elől, a pódium környékén néhány érdeklődő lézeng és vesz részt az egyébként keveseket érintő „Ki mit tud”-ban.

Nem alakulnak ki spontán beszélgetések. A csoportok, ahogy lejönnek, úgy távoznak. Ülök és várom, hogy a „Ki mit tud” zenés, táncos mulatsággá alakuljon. Ehelyett, amint a kollégisták elfogyasztják ételeiket és boraikat, szobáikba távoznak.

– Vajon mi lehet az oka a fiatalok passzivitásának? – teszi fel a kérdést a közösségfejlesztés mellett elkötelezett igazgatónő első beszélgetésünk során.

Jelen cikk e kérdést szeretné körbejárni. A korábbi kutatásokra támaszkodva a közéleti aktivitásra irányuló kutatásom központjában az a kérdés állt, hogy milyen összefüggés van az intézet által felkínált és a hallgatók által észlelt vagy kialakított közélet között? Hogyan kapcsolódik be a hallgató abba a közéletbe, amelyet a felsőoktatási intézmény felkínál?

Ennek fényében e tanulmány két vidéki kollégium lakóinak aspektusából közelíti meg a demokratikus bázisközösségek intézményesülési folyamatait. Elsősorban az érdekelt, hogy a nappali tagozatos hallgatók egy felsőoktatási intézmény részének tekintik-e magukat és hajlandóak-e azt aktívan formálni.

Annak érdekében, hogy feltárjam a mikroközösségek intézményesülési folyamatait, az alábbi kérdésekre kerestem a választ: 1.) Milyen a fiatal felnőttek képe a közéletről? 2.) Hogyan értelmezik saját helyzetüket? 3.) Milyen közösségekkel azonosulnak? 4.) Ezekben a közösségekben milyen új készségek és aktivitási formák jelennek meg? 5.) Milyen szerepet játszik egy felsőoktatási intézmény a fiatalok köről kialakuló nézeteinek formálásában?

Módszertan

A hallgatók közéleti magatartását széles értelmezési keretben (Peters, 2007; Fraser, 1990; Curran, 2007; Heller & Rényi, 2000; Kane, 2004; Sennett, 1998) egy skála mentén tárgya-

lom, amelybe ugyanúgy beletartozik a közsférában folyó civil aktivitás, mint a közéleti politikai aktivitás vagy csak az egyszerű közösségi részvétel. A Debreceni Egyetem napali tagozatos hallgatóinak részvételi hajlandóságát kvalitatív és kvantitatív módszertannal közelítettem meg. Többváltozós matematikai módszerekkel elemeztem az értékorientáció, a politikai attitűdök, a csoport-hovatartozás és a tevékenységstruktúra összefüggéseit regionális adatbázisok segítségével (HERD 2012 Campus-lét 2010).

A hallgatói közösségekben kialakuló közéletképet, közéleti igényt és tevékenységformákat több kvalitatív módszer együttes alkalmazásával kutattam. 37 csoportos, 8 félig strukturált és 15 narratív interjú készítem 2012 tavaszán a Debreceni Egyetem két kollégiumának kollégistái között. Mindemellert az intézmény által felkínált közélet azonosítására a két kollégiumban 6-8 interjú vettem fel a vezetőkkel, nevelőtanárokkal, személyzettel. Így összesen 14 interjú készült a kollégisták életében meghatározó szerepet játszó intézményi alkalmazottakkal. A magas intézményi konformitás és az alacsony intézményi azonosulás háttérben álló tényezők feltárására csoportos interjúk során több projektív technikát alkalmaztam (Siklaki, 2011; Vicsek, 2006). Ez a módszer segített abban, hogy a fiatalokat a vizuális-verbális kommunikáció határmezsgyéjére terelem, ahol játékos formában otthonosabban kifejtethetik közéleti nézeteiket. A három módszer alkalmazását az alábbi szempontok tették kívánatossá.

(1) A *narratíva-stimuláló módszer* segített feltérképezni a közről alkotott elsődleges aszociációkat és másodlagos jelentéstartalmakat; (2) a *mentális térképezés* lehetővé tette annak megítélését, hogy a kollégium mely terei a tényleges színterei a kollégiumi közéletnek, és végül (3) a társadalmi problémák megítélését célzó *kártyákkal* azonosítottam olyan közéleti attitűdöket, magatartásmintákat, amelyeket az előző két módszer nem hívott elő.

(1) A narratíva-stimuláló kockák segítettek feltárni a hallgatók közéletfelfogása és aktivitási mintázata közti összefüggést. Az interjúk során az interjúalanyokat arra kértem, hogy dobjanak a rendelkezésükre álló összes kockával (18 db), és a kockák felülre eső oldalain megjelenő szimbólumokat felhasználva „rakják ki” a magyar közéletet. A módszert Szabó Ildikó és Marián Béla segítségével fejlesztettem ki. (Részletesen Lásd *Pataki*, 2014)

(2) A narratíva-stimuláló kockák mellett kártyákat is alkalmaztam. A kártyákon igyekeztem olyan társadalmi problémákat felsorakoztatni, amelyek vagy aktuálpolitikai vonatkozásúak voltak, vagy már a pilot interjúkban is megosztották a hallgatókat.¹ A kártyákon feltüntetett közéleti témák rendezése során az is világossá vált, hogy mely közéleti témákat érzik a hallgatók egymáshoz közelállónak, milyen jelentőséget tulajdonítanak nekik, és hogyan csoportosítják azokat.

(3) Végül a harmadik projektív technika, a mentális térképezés során arra kértem az interjúalanyokat – a klasszikus lynchi mentális térképezési hagyományokat követve –, hogy egy üres lapon rajzban mutassák be a kollégiumot (*Lynch*, 1960). A rajzolás és ennek módja a tér vizuális érzékeléséről tájékoztatott.

Összefoglalva: a hallgatói közösségekben kialakuló közélet-képet, közéleti igényt és tevékenységformákat több kvalitatív módszer együttes alkalmazásával kutattam. A narratíva-stimuláló kockák feltárták a közvetlen életvilág, a társadalom és a politikai

¹ A kártyákon az alábbi problémákat tüntettem fel: (1) ifjúsági problémák politikai színtereken való megjelenése, (2) EU-csatlakozás, (3) hátrányos helyzetű cigány tanulók korrepetálása, (4) történelmi tragédiák, (5) egyetemi hallgatók röghöz kötése, (6) multi cégek jelenléte, (7) településed közrtisztsága, közbiztonsága, (8) a fiatalok munkanélkülisége, (9) a termőföld tulajdonjoga, (10) üres lap.

szféra érzékelését; a kártyák a közélet kategorizálásának logikáját; a mentális térképezés a közvetlen életvilágban megjelenő köztér észlelését; a félig-strukturált és csoportos interjúk a diszkurzív praxis, a közről szóló beszéd sajátosságait (Wodak et al., 1999), és végül a narratív interjúk arra világítottak rá, hogy milyen logika mentén ágyazódik bele az egyéni életútba a köz és a magán közötti különbségtétel (Rosenthal, 1995). Az adatok rendezésében a Maxqda11.08 szoftver segített.

Terep

A Debreceni Egyetemen, az ország legnagyobb vidéki egyetemén összesen 18 kollégiumban 4751 férőhely van. Az egyetemhez 16 kollégium és két "hotel és diákszálló" tartozik. Az intézmények megnevezései önmagukban sejtetik azt a sajátos viszonyt, amely kialakult az egyetem és az üzemeltető vagy karbantartó projektcégek között, nevezetesen, hogy hotelként vagy diákszállóként üzemeljen-e a kollégiumok? A kollégiumok életében az elmúlt tíz évben megjelenő drámai átalakulást érzékelteti az a tény, hogy a 4751 férőhelyből 3128-at az elmúlt tíz évben alakítottak ki vagy újítottak fel, jellemzően PPP-konstrukcióban, változatos tulajdonjogi viszonyok mellett.

Mintavétel

A különböző tulajdonosi konstrukciókból következik, hogy az egyes kollégiumokban a vezetési stílusok különbözőek, más-más célok elérése érdekében alakítják ki a kollégiumok belső rendjét, tevékenységét, és nem ugyanazok a közösségekről alkotott elképzelések sem. Ennek következtében azzal a feltételezéssel éltem, hogy a klasszikus demokráciákra jellemző bázisközösségek intézményesülési folyamatai is eltérnek. Ezért azt láttam célszerűnek, ha olyan szempontrendszer alapján választom ki a vizsgált intézményeket, amely maximálisan figyelembe veszi ezeket a különbségeket. Így olyan szempontokat kerestem, amelyek mentén markáns különbségek vannak a kollégiumok között. Három ilyen szempontot találtam: (a) az intézmény közösségfejlesztési elképzeléseiben meglévő különbségek, (b) az üzemeltetés módjában érzékelhető eltérések (hotel vs. otthon) és (c) a rend fenntartásában, a fegyelmezésben, illetve az ellenőrzésben meglévő különbségek.² Ennek alapján két, egymástól mindhárom szempontból különböző kollégiumot választottam ki: a Campus Hotelt és a Veress Péter Kollégiumot. Mindkét kollégium kapacitása közel 1000 fő, ami lehetővé tette összehasonlításukat.

Az egyes kollégiumokon belül a konkrét interjúalanyok kiválasztáskor arra törekedtem, hogy a baráti körök, a státuszukat egyeneműnek értelmező közösségek szerepe láthatóvá váljon. A véletlenszerűen kiválasztott első szobában hat rövid kapcsolathálózati kérdés előzte meg a csoportos interjút. A következő szobát annak alapján választottam ki, hogy a szobában kit neveztek meg a hallgatók, mint olyan személyt, akivel rendszeresen töltik a szabadidejüket, akivel megosztanák a magánéletüket vagy a tanulóélményeikkel kapcsolatos problémáikat. A hólabda módszerrel kirajzolódó kapcsolathálókat addig követtem, ameddig az adott kapcsolatháló el nem különült környezetétől. Egy-egy intéz-

² Az intézmények kiválasztási kritériumai összhangban vannak a University of Birmingham Connected Communities kutatási projektjével. <http://www.birmingham.ac.uk/research/activity/education/connecting-communities/index.aspx>

ményben 5-7 ilyen, egymástól elkülönülő kapcsolathálót mértem fel. Majd kulcs informátorok (szintfelelősök, kollégiumi nevelőtanár) segítségével megkerestem az izolált hallgatókat is, akikkel többnyire narratív interjúkat készítettem. Egy olyan régióban, ahol a hallgatók civil szervezetekben vagy formális csoportokban való részvételi hajlandósága alacsony (Fényes, Lipcsei & Szeder, 2012), fontosnak éreztem megtalálni azt a társas közeget, amely hatással van a hallgatók közéleti aktivitására. Az alábbi táblázat áttekintést ad az elkészült interjúkról.

1. táblázat: A kvalitatív interjúk

Intézmények	Szervezeti struktúra	Aktorok	Félig-strukturált interjú	Csoportos interjú	Narratív interjú	Total
CAMPUS HOTEL Szálloda	Hallgatók	Hallgatók	5	17	5	27
		Kulturális Bizottság	1			1
		Senior	1			1
	Vezetés	Vezérigazgató	1			1
		Üzemeltetési és kollégium igazgató	1			1
		Kollégiumi referens	1			1
		Személyzet	Front office menedzser	2		
		Biztonsági őrök	1			1
Arany Sándor Diákpartman és Veres Péter Kollégium	Hallgatók	Hallgatók	1	19	8	28
		Kollégiumi Bizottság	1			1
		HÖK	1	1	2	3
	Vezetőség	Mentálhigiénias Szolgáltató Iroda vezetője	1			1
		Kollégium igazgató	1			1
		Nevelőtanár	1			1
		Kollégiumi referens	1			1
	Személyzet	Diszpécser	1			1
		Takarítók	1			1
		Xeroxos	1			1
Összesen			22	37	15	74

Eredmények

Adataim a feldolgozott irodalommal összhangban azt az elképzelést erősítették meg, hogy létezik egy komunitárius fordulat. A közösségek szerepe nő, de e közösségek intézményesülési folyamatai és szerepük eltér a klasszikus demokráciákra jellemző bázisközösségektől. Ezekben a közösségekben a közvetlen környezet alakításában a kultúra lényegesen fontosabb szerepet játszik, mint az intézmények. E közösségek tagjai a közvetlen környezet formálását nem az intézményeken keresztül, hanem a kulturális minták variálásán keresztül valósítják meg

A közről kialakult kép

Az interjúk elemzése feltárta, hogy a fiatalok közéletképe borús, információik a közélet eseményeit illetően azonban sokrétűek. Állampolgári ismereteiket és értékeiket, úgy tűnik, elsősorban a szülők tapasztalatai, a családi élmények határozzák meg, míg állampolgári készségeik valószínűsíthetően a kortárs csoportban csiszolódnak. A fiatalok ellenséges környezetet érzékelnek maguk körül, amiben a bizalmatlanság, kiszolgáltatottság és irányítottság kitapintható. Kényszerpályaként érzékelik a közszférát, amiben a játszmányok előre le vannak játszva, és a kényelem és az egzisztenciális félelem igazgat. Ennek megfelelően a közvetlen életvilág történeteiben visszatérő motívum az ügyeskedés, a bűnözés, a verbális és fizikai agresszió, melynek háttérében felsejlenek a deviáns magatartások, de a tisztánlátó, a helyzetet pontosan felmérő, cselekedni képes individualista ember eszménye is. Ahogy az egyik interjúalanyom mondta: *„A pesszimizmus van középen, a magyar pesszimizmus. A pesszimizmus ide vezet. Csak zabálsz, meg zabálsz és drogozol. Lenne kiút, de azt mondom, hogy nem.”* (20 éves lány, Gazdaságtudományi Kar, Szabolcs-Szatmár megye)

Sajátos nemzedéki helyzetértelmezés

(a) Bipoláris gondolkodási séma. Ebben az ellenséges térben a fiatal felnőttek nem számítanak segítségre a társadalmi nagy ellátórendszer intézményeitől. Bizalmatlanságuk az oktatási, az egészségügyi, a nyugdíjbiztosítási és a szociális ellátó rendszerekkel kapcsolatban kitapintható. Bár igénybe veszik ezeket a rendszereket, nem hisznek kiszámíthatóságukban, és nem kívánnak részt venni fenntartásukban.

„ahogy elkezdünk dolgozni, saját magunknak kell gondoskodni a jövőnkéről. Amit megszüntetnék, az az, hogy fizetni kelljen nyugdíjat az államnak. Az én fizetésemből ne vonjon le senki semmit, majd én tudom, hogy mit akarok belőle kifizetni.” (19 éves lány, Állam- és Jogtudományi Kar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

Ebben az idézetben látjuk, hogy az interjúalany elhatárolódik a szülői generáció által megélt jóléti állami juttatásoktól, valamint a közösségi terhek vállalásától is. Véletlenszerű szolgáltatásként tekint a nyugdíjrendszerre, ami az embernek néha jár, néha nem, nem pedig mint egy társadalmi intézményre, ami egyéni és kollektív biztonságot nyújt. Az interjúalany egyértelműen nem tekinti a nyugdíjrendszert olyan intézménynek, amelynek a fenntartása minden állampolgár számára kötelezettséget jelent. A társadalomrajzaikban a fiatal felnőttek saját magukat tették felelőssé az esetleges kudarcért, de ugyanakkor a fiziológiás tünetekig nyomasztotta őket a rájuk háruló felelősség nagysága, az, hogy már fiatal felnőttkorukban eldől egyéni életútjuk.

Eldől – és ez a bipoláris szemléletmód végig jellemző volt interjúalanyaimra –, hogy a hierarchia azon helyén foglalnak-e majd helyet, ahol szüleiktől eltérően legalább alkalmas lesz tisztán látni, és elkerülhetik az arctalan tömegbe való beintegrálódást. Az általuk felvázolt hierarchikus társadalomban az alapvető motiváció a tömegetől, a kiszolgáltatottaktól való elhatárolódás. Ezek a fiatalok személyesen érintettek abban, hogy jövőjük hogyan alakul majd, és ezzel kapcsolatban kizárólagos felelősséget éreznek. Ennek megfelelően egyáltalán nem közönyösek, mint ahogy az jól látszik napjaink politikai de-

monstrációin is. Éppen ellenkezőleg: az egyéni életútra való folytonos reflexió miatt egy erős aktivitási késztetés volt azonosítható körükben. Egy mátészalkai fiú, aki az egyetem kilencedik évét tölti és a hallgatói önkormányzattól és a kollégiumi bizottságtól függetlenül egy öntevékeny fotóklubot szervez így fogalmazta meg saját motivációját:

„Amit sikerül nekem ebből profitálni az az, hogy kialakítok kapcsolatokat, és van egy biztosabb alapom, hátterem, nem pénzügyileg, hanem mondjuk úgy társadalmilag.”

Míndez alátámasztja Szabó Ildikó elméletét, miszerint a XX. században a kilenc alkalommal átalakuló politikai rendszer és politikai szocializációs modell mindig új ellenségeképeket hozott magával (Szabó, 2009). Ezért a bipoláris gondolkodási séma, az „én és a másik” túlhangsúlyozása, a markáns megkülönböztető jegyek alkalmazása rendszereken átívelő kontinuuus jelenség. Interjúalanyaim mindig *valamivel szemben* határozták meg önmagukat, és nem valami mellett köteleződtek el. Gyakran beszéltek a generációs szakadékokról, a megvezetettektől való elhatárolódásról – mint, ahogy ez kivehető a két alábbi interjúrészletekben –, de önmagukat vonakodtak elhelyezni a történeteikben:

„Aki másodjára voltak a gólyatáborban, azok között már kicsit úgy éreztem, hogy szakadék van köztünk. Tehát, hogy teljesen más a gondolkozásuk.” (23 éves lány, Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar)

Az identifikációs stratégiák, a bipoláris gondolkodási séma és a közről kialakult elképzelések fényében nem meglepő, hogy az interjúalanyok körében a köz és a magán meghatározása cselekvéseméleti, stratégiai kérdéssé válik. A köz a magánélet szemszögéből értelmeződik, ez sajátos nemzedéki helyzetértelmezést idéz elő. Ezt a nemzedéki helyzetértelmezést egyrészt a megkésett ifjúsági korszakváltásból adódó kulturális függetlenség és intézményi függés jellemez, másrészt az egyéni életútra való tudatos reflexió, és végül az új függőségi viszonyokhoz kapcsolódóan a közösség észlelésének és szerepének megváltozott gyakorlata. A nemzedéki helyzetértelmezésből adódó függőségi viszonyokat jól illusztrálja az alábbi szabolcsi fiatal rövid megjegyzése:

„Nem feltétlen a divatot kell majmolni, hanem, hogyha valamiben valaki jól érzi magát, akkor a szerint éljen. A saját kis értékrendje szerint, de ami persze passzol az erkölcsi normákhoz.” (21 éves lány, Gazdaságtudományi Kar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

E fiatal az önálló stílus megtalálásának igényét fogalmazza meg az erkölcsi normáknak való megfelelési kényszer keretei között. Ebben az ambivalens viszonyban tükröződik, hogy a társasság alapvető feltétele a küllem, a sajátos értékrend és gondolkodási stílus. Ugyanakkor a kreativitásra, a sajátos kulturális minták kialakítására való társas nyomás mellett az intézményekhez való attitűdben az interjúkban kivehető a konformitás. E sajátos függési és függetlenedési viszonyok mellett a társasság és a közösség funkciója átértelmeződik.

„Most próbálunk a kollégistáknak külön programot szervezni, mert nagyon befordultak lettek mostanában, tehát annyira nincsen igényük a közösségre, vagy nem tudom, a

szervezett közösségre. Azért bulizni buliznának, csak hogy értékes időt töltsenek együtt, azt nem.” (21 éves lány, Gazdálkodástudományi Kar, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

„Eláruljam a titkot? Mindenkiel nyílt legyél, és csak a felszínes dolgokat mondd el mindenkinek, mert azzal nem tud visszaélni senki. Én nyolc éve élek egyedül, álom kis házacskámban. Ez az élet!” (21 éves fiú, Műszaki Kar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

(b) A köz és a magán elhatárolása. Érdekes jelenség, hogy a „magán” egyfajta védőburrokként azonosítható a hallgatók által elmondott történetekben. Az interjúalanyok az elmesélt eseményekben igyekeztek kitolni a „magán” határát, ezzel is elkerülve a közügyekkel való szembesülést.

„Én annyira nem veszem ki a részem, ebből az egyetemi közéletből. Én jobban érzem magam a kis, saját környezetemben, a saját barátaimmal és mi inkább velük éljük a közéletünket itt az egyetemen belül.” (21 éves lány, Állam-és Jogtudományi Kar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

Ez a gyakorlat különleges, félig-privát, félig publikus életszférákat eredményezett, illetve átírta a magán- és a közterek magatartás mintáit. Az interjúk során a közélet bemutatásakor a fiatal felnőttek gyakran elmélkedtek a közélet mibenlétén.

„Közélet? Nem tudom, hogy a közéleten egy közéleti figurára gondolsz, vagy a magyar társadalomra? De az biztos, hogy mind a kettő próbálja magát elásni. Ez is biztos, hogy két arca van mindenkinek. Főleg azok, akik kamera előtt állnak, de azoknak is, akik szemtől szembe beszélnek.” (21 éves fiú, Műszaki Kar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

A történetekben a közsféra privatizálása, a közélet karikatúrája rajzolódik ki. Az ábrázolt közszereplők mindig feltűnnek és letűnnek. Közéleti kérdések, közfelelősség, közbizalom, közgondolkodás a közsférában e rövid történetekben nem jelenik meg. Ugyanakkor kirajzolódik a közember karrierjének törekenysége, közmegebecsülésének hiánya, valamint a magánszféra elhatalmasodása a közéleten. Kivehető a köz-magán határ kép-lékenysége.

Közösségekkel való azonosulás

A korlátozott nyilvánosságok szívárványában a fiatalok elkerülik, hogy a közsférába ki-lépjenek. Az interjúalanyok gyakran kifejezték ellenérzésüket a közügyekkel szemben. A másokkal való kommunikáció, azonosulás, az értük való cselekvés azonban egyéni sze-lekció kérdése, és nem morális kötelességként tűnik fel az interjúalanyok narratíváiban:

„Én azt gondolom, hogy nem az a világ, ahol éppen élsz, hanem az egész Föld. Nem-csak az a családod, aki otthon megfőzi a levest meg a palacsintát, hanem minden ember a családod. Csak nem mindenki kompatibilis, de az egy másik dolog.” (19 éves lány, Böl-csész tudományi Kar, Csongrád megye)

Látható, hogy a fenti interjúalany bár kitágítja azok körét, akiért felelősséget vállal, és rámutat évfolyamtársai szűklátókörűségére, de hogy ki az, aki 'kompatibilis', akinek a társasága otthonos, akivel az illető hajlandó a világot megosztani továbbra is szigorú szelekció kérdése.

Nem lehet közéleti aktivitást várni ott, ahol a köz az egyéni életút prizmáján értelmeződik, az érintettek nem látják a konfliktusok megjelenítésére és kezelésére alkalmas intézményesült formákat, nem is tudnak róluk, maguk nem akarnak ilyeneket létrehozni, mert nem hisznek az értelmükben:

„Mi az értelme a demokráciának?”

„Hát, itt már rég nem az működik, ez csak egy kimondott dolog, ami már rég nem az, tehát ezt mindenki látja, hogy ez nem az.” (23 éves lány, Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

”Annyi, hogy a kimondott szóért nem büntetnek, de nem is hallgatja meg senki.” (23 éves lány, Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Részvételi hajlandóság és a felsőoktatási intézmény szerepe a fiatal felnőttek politikai szocializációjában

Az egyetem és kollégiumai a fiatalok iskolai karrierútján az állampolgári szocializáció utolsó helyszínei, melyek az iskolarendszerekből kikerülő fiatalok állampolgári értékei, attitűdjei és világnézete szempontjából meghatározóak. Ugyanakkor a rendszerváltás óta megjelenő politikai kiábrándultság és egzisztenciális félelem keretei között a fiatal felnőttek intézményekhez fűződő viszonya ambivalensnek bizonyult. Az adatok nagyarányú intézményi konformitást, de alacsony szintű intézményi azonosulást tükröznek. Az adatok megerősítik Szabó Ildikó korábbi kutatásait, melyek szerint a formális szocializációs ágensek visszahúzódásával kialakul egy informális miliő, ami határozott állampolgári szocializációs potenciállal bír. Úgy tűnik, hogy a magántársaság a társadalmi szolidaritás, a társadalmi reziliencia és a közösségiesedés új formájává válik. Interjúalanyaim szerint elsősorban e magántársaságokban formálódnak azok a készségek, amelyek a demokrácia intézményeihez való viszonyt kialakítják. Ezekben a magántársaságokban a sajátos nemzedéki helyzetértelmezésnek köszönhetően a közösség észlelésének és szerepének egy megváltozott gyakorlata alakul ki, amelyben a kultúra alakítása és a társadalmi minták adta játéktér lényegesen fontosabbnak tűnik, mint az intézményesülés folyamatában való részvétel. Mindez átírja a szolidaritás és a közösség szerepével szemben támasztott igényeket.

Az általam vizsgált kollégisták körében a közösség szerepe valóban felértékelődik az egyéni életút szempontjából. E közösségek azonban nem a klasszikus demokrácia bázisközösségei – mint ahogy Feischmidt Margit és társai feltételezik –, hanem olyan szemi-privát, illetve szemi-közterek, amelyekben számos gyakorlat ellehetetleníti a diverzitás és a tolerancia növekedését. Bár e magántársaságokban a véletlenszerű találkozásokra, a 'másik' kontrollált körülmények közötti megismerésére magas az igény, a konszenzuson alapuló közügyek kialakulására közbizalom hiányában kevés az esély.

Mindez a társas magány jellegzetes mintázataival jár együtt, ami megnehezíti a fiatal felnőttek integrációját a felsőoktatási intézmény világába. Ezért az intézmény állampolgári szocializációs potenciálja az interjúk szerint kihasználatlanul marad. Ezek a fiatalok nem az intézményeken keresztül, hanem a kommunikációs és orientációs készségeiket kihasználva, az intézményi diszkrepanciákat felismerve kívülről kívánnak hatni környezetük intézményeire.

Nem valószínű azonban, hogy az általam vizsgált fiatalok részt vennének az intézmények formálásában a demokrácia intézményes keretei között, és ugyanakkor kívülről erőteljes rendszerformáló erővel is bírnának.

IRODALOM

- ALMOND, G. & VERBA, S. (1997): Állampolgári kultúra. Bevezetés a politikai kultúrába. *Szociológiai Figyelő* No.1-2.
- CURRAN, J. (2007): Még egyszer a tömegmédiáról és a demokráciáról. In (ANGELUSZ R., TARDOS R. & TERESTYÉNI T. szerk.): *Média, nyilvánosság és közvélemény*. Gondolat, Budapest.. pp. 910-949.
- CSÁSZÁR, B. (2011): *Közösségi kommunikáció és közélet*. In (Utasi Ágnes szerk.): *Közösségi kapcsolatok és közélet.*, Belvedere, Szeged.
- FEISCHMIDT, M. (2014): *Nemzet a mindennapokban – Az új nacionalizmus populáris kultúrája*. L'Harmattan, Budapest.
- FRASER, N. (1990) *Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy*. In *Social Text* pp.25-26. 56-80.
- HELLER, M. & RÉNYI, Á. (2000): A nyilvánosságfogalom kommunikáció-elméleti megközelítéseiről. In *Jel-kép* No.1. pp.69-94.
- KEANE, J (2004): *A civil társadalom*. Typotex, Budapest.
- LYNCH, K. (1960): *The Image of the City*. Cambridge (Mass), MIT Press.
- PATAKI, Gy. (2012): *Magány és társas élet a Debreceni Egyetem kollégiumaiban*. In (DUSA, Á., KOVÁCS, K., MÁRKUS, ZS., NYÜSTI, SZ. & SŐRÉS, A. szerk.): *Egyetemi élethelyzetek. Ifjúságszociológiai tanulmányok*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- PATAKI, Gy. (2014): Narrative stimulating cubes: a qualitative method for analyzing the nature of democratic culture among Hungarian students, *Sociological Review* 24 (4).
- PETERS, B. (2007): *A nyilvánosság jelentése*. In (ANGELUSZ, R., TARDOS, R. & ERESTYÉNI, T. szerk.): *Média, nyilvánosság és közvélemény*. Gondolat, Budapest. pp.614-632.
- ROSENTHAL, G. (1995): *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte.*, Campus-Verlag, Frankfurt am Main.
- SENNETT, R. (1998): *A közéleti ember bukása*. Helikon, Budapest.
- SIKLAKI, I. (2011): *Vélemények mélyén. A fókuszcsoporthoz módszer, a kvalitatív véleménykutatás alapmódszere*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- SZABÓ, I. (2009): *Nemzet és szocializáció*. L'Harmattan, Budapest.
- VICSEK, CS. (2006): *Fókuszcsoporthoz. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás*. Osiris, Budapest.
- WODAK, R., DE CILLIA, R. & REISIGL, M. (1999): *The Discursive Construction of National Identity.*, Edinburgh University Press, Edinburgh.